

La qualitat de les relacions: un passeig per l'amor i l'escolta

Aquest document parla sobre la qualitat de les relacions, més d'una forma genèrica que no pas centrada en una edat, o entre col·lectius determinats. Ben aviat es veu que en el seu contingut s'hi barregen algunes idees, alguns conceptes, que resulten habituals en els fòrums educatius, i d'altres que aporten la novetat de forces emergents que van apareixent en l'horitzó del món de la comunicació i les relacions humanes. Espero que aquest aiguabarreig sigui suficientment entenedor i suggerent, i permeti aclarir alguns elements significatius d'aquest àmbit tan important de l'educació, i de la pròpia vida quotidiana de les persones.

En les relacions humanes el que és essencial resulta complex i simple a la vegada

Les teories sobre la comunicació expliquen, si no vaig errat, que les primeres paraules que hom diu, o escriu, són les més importants, i les que orienten la resta del discurs. Poques vegades he sentit aquest fet amb tanta claredat com en aquesta ocasió, quan de nou em poso davant d'un full en blanc amb el repte, l'agosament, el desig, i també la incertesa, a l'hora que el respecte pel compromís que comporta, de dir alguna cosa significativa al voltant de les relacions, i de la seva rellevància per la vida quotidiana de les persones, especialment pels infants en els seus primers anys de vida.

Vet aquí, una manera de mirar, d'entendre, fins i tot de calibrar la qualitat de les relacions, té molt a veure amb la mesura en que aquestes ens debiliten o ens fan créixer, ens transformen, esdevenint un tret d'identitat que ens fa més grans, atorgant-nos una major responsabilitat envers nosaltres mateixos i les nostres actuacions. L'energia que ens allibera, que ens ajuda en aquest procés de creixement sorgeix, necessàriament, de l'amor.

Per aconseguir un bon nivell de qualitat en la relació, l'amor ha de fluir, i l'experiència ens mostra, una i altra vegada, que això és possible, en major o menor mesura, si estem en pau amb el nostre context personal més íntim, és a dir, amb la nostra família, especialment amb els nostres pares, si hem pogut abandonar els retrets que més d'una vegada els haurem fet queixant-nos per no haver-nos sentit prou estimats. De retruc, aquest és un fenomen que també podem observar en el nostre context professional, en el grup humà amb el que portem endavant la nostra tasca educativa, i amb les diverses funcions que en ell hi desenvolupem. Tot plegat ens orienta, també, vers la comprensió de les vivències dels infants.

La queixa permanent, el retret, són els impediments més grans pel fluir de la nostra vida, perquè ens deixen ancorats, congelats sense poder actuar, i veurem com l'escolta no és possible si estem atrapats compulsivament en els paranys que tot això ens planteja. En aquest sentit, un dels reptes suggerents és com passar de la queixa a la demanda, és a dir, com podem canviar el retret per la possibilitat d'aclarir allò que necessitem per al nostre benestar emocional, un benestar pel que moltes vegades no trobem respostes efectives. Aprendre a moure'ns en aquesta direcció serà, no sols un benefici per a nosaltres, sinó també pels infants que estiguin al nostre càrrec, siguin els propis fills o els nens i nenes de les nostres classes.

Gairebé m'atreviria a dir que tot el que afegixi a aquests paràgrafs resultarà, d'alguna manera, un embelliment, però encara em veig amb la necessitat de justificar aquestes idees, i per això m'agradaria compartir amb vosaltres alguns dels elements que formen part d'aquesta decoració i, fins i tot, potser descobrim, plegats, que aquests també són rellevants. Els éssers humans ens hem especialitzat en l'elaboració de tractats sobre les temàtiques més diverses, en una espècie de cursa d'obstacles per omplir els buits i les incerteses que ens aclaparen. Sovint, per fer-los més espectaculars, els adornem amb conceptes sofisticats quan, en la majoria dels casos, allò que és essencial, allò que realment és important, resulta ser molt simple i es podria reduir a alguns principis bàsics, que no per això deixen de tenir la seva complexitat. Amb la comunicació, en el món de les relacions, passa el mateix. Amb aquest escrit m'agradaria plantejar la meua manera d'entendre el que trobo essencial per aconseguir una bona qualitat en les relacions, i alguns principis que les fan sostenibles, tot acceptant-ne aquesta complexitat. Per aconseguir-ho, un dels aspectes significatius serà comprendre la relació que hi ha entre els àmbits cognitiu i emocional, comprensió que ens permet una major consciència de la nostra dimensió humana.

Pertinença versus exclusió

Els éssers humans ens comuniquem per sobreviure, si més no en primera instància. Un bebè, al néixer, necessita confiar en la calidesa relacional del seu entorn com un trampolí indispensable per a totes les seves conquestes potencials. Aquesta vinculació necessària es tradueix en un sentiment que ens acompanyarà tota la vida i constituirà la clau vers l'èxit en les relacions. Estic parlant del sentiment de pertinença, de saber-se membre d'una família, en un inici, d'un context social, més endavant, i, per a completar el procés, molt més a llarg plaç, l'experiència integrada de pertànyer a una dimensió superior, que podríem anomenar ecològica, que per alguns es podria entendre des d'una perspectiva més existencialista, com a còsmica, transcendent o espiritual, encara que avui en dia algunes d'aquestes paraules estiguin sota la sospita de certs sectarismes o dogmatismes.

Just en les antípodes de la pertinença ens trobem amb l'exclusió. M'arriscaré en la direcció d'una hipòtesi: la major part dels mals del món, des de les situacions més simples i concretes, fins les més complexes i generals, amb les que convivim les persones i les societats, resideixen en aquest sentiment d'exclusió, la sensació profunda de que, en els contextos més importants per a la nostra supervivència emocional, no comptem per a res ni per a ningú, som rebutjats, denigrats o, simplement, oblidats, "ningunejats", com diria un bon amic que fa servir sovint aquesta expressió per parlar d'aquest tipus d'interaccions en el contextos professionals.

Podem avaluar la incidència d'aquesta hipòtesi mostrant les seves conseqüències en diferents circumstàncies i contextos. Per a un bebè, l'exclusió, és a dir, la no garantia d'un entorn contenidor, seguritzant, afectiu, és un bitllet sense tornada cap una gran fragilitat, i si ho fem una mica més dramàtic, és una porta oberta a la seva mort psíquica. Potser alguns pensaran que exagero, però hi ha dades que no ens orienten vers una altra direcció. En el Congrés Internacional de Psiquiatria celebrat el desembre del dos mil dos a Barcelona, una de les conclusions a les que van arribar els experts va ser que, els infants que avui en dia estan escolaritzats a l'etapa d'educació infantil, quan arribin al món adult, al voltant dels vint anys, es trobaran amb una circumstància molt desfavorable: de cada tres n'hi haurà un que patirà importants trastorns en la seva salut mental. Ciència-ficció?, em sembla que és una dada que suggereix la necessitat d'aturar-nos, en un moment o altre, i no podem esperar gaire més perquè sinó perdrem el tren, per reflexionar sobre les seves causes, i els efectes que se'n derivaran en moltes direccions.

Tan sols fa falta donar una volta encuriosida per les aules d'infantil, escoltant les queixes dels educadors/es, els comentaris dels pares i mares, respecte els inesperats canvis que s'estan produint en les vivències dels infants (al·lèrgies, somatitzacions de diversa índole, excés de pes, dificultats per posposar el desig, per a suportar la frustració, confusió amb els límits, ...), per adonar-se que, de mica en mica, com si tot entrés en un cert nivell de normalitat, els pilars en els que se sustenta la construcció de la identitat, i l'estructura psicològica de les persones, es van debilitant.

Per a un nen que deixa la seva casa i entra en un centre educatiu, per a un altre que canvia de classe, o de mestra, espai, edifici, territori (i ja no diguem en el cas de la immigració), ..., qualsevol d'aquests fets comporta una necessària actualització del seu sentiment de pertinença i, per tant, un hipotètic risc de exclusió del que ningú se'n lliure en un moment ho altre. Sento dir-ho tan categòricament: en el món de l'escola tots aquests canvis són tan habituals que gairebé no hi parem atenció, i vistos amb ulls d'infant les coses es perceben d'una forma radicalment diferent. No podem donar per suposat cap d'aquests processos.

Els educadors/es, amb els canvis i incerteses que ens commouen, no correm el risc de reviure sovint sentiments d'exclusió? Ens sorprendríem si, en un claustre, en un equip, investiguéssim en profunditat com se senten els membres acabats d'arribar, els que ja porten un temps, els antics, perquè la realitat s'apropa força al fet de que, sovint, molts plorem interiorment aquesta sensació d'exclusió, darrera de la que, en la majoria de casos, no hi ha una intencionalitat malèvola.

Les famílies no escapen a aquests fenòmens. Per una banda deixen els seus fills a càrrec de persones que inicialment no coneixen, i això els pot inseguritzar al pensar si seran atesos i cuidats adequadament, és a dir, si se sentiran acollits. Per una altra part, i per experiència sabem que això passa més d'una vegada, sobretot quan fem referència als infants d'aquestes primeres edats, també poden tenir dubtes en el sentit de que si resulta que els seus fills són molt ben atesos, en quina mesura això fragilitzarà l'estimació d'aquests envers ells i, per tant, si no quedaran relegats a un paper secundari, atenent al fet de que els nens i nenes passen una bona part del dia a les llars i als parvularis. Amb l'aggravant de que algunes vegades s'han de sentir dir, per part dels professionals, els "experts" en matèria educativa, que hi ha coses que caldria que fessin millor per a una bona educació de la seva canalla. Semblen aspectes anecdòtics però a la pràctica resulten tenir una influència significativa en el malestar emocional de tots plegats.

No aniré més lluny, no entraré en el que implica l'exclusió en els contextos socials, en les disputes entre els col·lectius, les comunitats i els estats. Tan sols dedicant cinc minuts d'atenció a qualsevol mitjà de comunicació, qualsevol dia de la setmana, a qualsevol hora del dia, és suficient per adonar-se dels seus efectes devastadors. Al meu entendre és la plaga més important de la societat actual. En aquest nivell les conseqüències, i malauradament ho hem vist recentment, són horroroses per a la vida de les persones, siguin de la ideologia, de l'ètnia i de les creences que siguin, sense distinció d'edats ni d'espais geogràfics.

El repte de les relacions inclusives

Per què tant d'èmfasi en aquests aspectes, especialment colpidors? Senzillament per a crear un efecte en el nostre interior, per a generar un impuls en la direcció que pretén afavorir aquest escrit: perquè les relacions personals, i lògicament les relacions educatives, siguin un benefici, una energia generadora de creixement, és indispensable que se sostinguin en la inclusió, que afavoreixin el sentiment de pertinença permetent que l'altre se senti, en qualsevol circumstància, com si estigués en la seva pròpia casa. La pregunta inicial, en aquest sentit, i des de la perspectiva de la comunicació i la qualitat de les relacions, seria: què estic fent jo, en benefici o en detriment, perquè aquell que comparteix la seva experiència amb mi, sigui un infant o un adult, se senti a gust en el context que compartim? També puc fer-me aquesta pregunta des d'una altra perspectiva: on se sent buit l'altre, de quina forma viu en situació d'exclusió? Cadascú/na de nosaltres hem d'anar trobant la resposta a aquestes preguntes, no sols des de la reflexió sinó, i especialment, des de l'acció. I a l'escola hem d'afavorir que aquesta reflexió esdevingui una vivència compartida amb els infants i amb tots els àmbits de la comunitat educativa.

Malgrat les aparences, soc profundament optimista, estic convençut de que anem a millor i que estem destinats a entendre'ns i a conviure en pau. La seguretat física i afectiva, la contenció emocional, la mostra d'afecte, permeten a l'altre sintonitzar amb aquest sentiment de pertinença. Dit d'una altra manera, si un nen se sent estimat, apreciat pel que és, no pel que s'espera d'ell, és un nen que fonamentarà aquest sentiment favorable d'acollida, que li servirà de base per a la complicitat i la generació d'energies per a un desenvolupament harmònic enriquidor. En el cas de les famílies, serà el punt de partida per la co-colaboració i la co-responsabilització, i en el cas dels col·lectius i les comunitats, el principi en el que se sustentarà la convivència. Per establir una relació de qualitat és indispensable afavorir, establir aquest sentiment de pertinença, d'inclusió.

Encara podríem aprofundir una mica més en aquest àmbit de la pertinença, amb la bona intenció d'assumir la complexitat en la que es mouen totes aquestes qüestions. En ocasions, no serà suficient amb l'afavoriment de la inclusió, amb reconèixer l'exclusió, perquè resulta que a vegades les persones ens autoexcloem, en un procés inconscient que es repeteix una i altra vegada sense trobar-ne l'aturador, per fidelitat a algun membre de la nostra família d'origen que, en el seu moment, va ser exclòs per motius diversos (dificultats d'estabilitat mental, suïcidi, homosexualitat, maltractament, participació activa o passiva en accions violentes, ...). Sé positivament que són aspectes difícils d'integrar en els nostres esquemes d'anàlisi de les

vivències emocionals i relacionals, i no m'hi estendré per raons obvies d'espai i perquè aquestes idees obren les portes a una reflexió que requeriria molts aclariments, tan sols ho deixo com un possible apunt en el que algú pot continuar aprofundint. Són les conseqüències del que s'anomenen emocions adoptades. D'aquest tipus d'emocions se'n poden trobar elements de referència significatius en l'abordatge sistèmic de les Constel·lacions Familiars¹

Dos nous elements que afavoreixen la qualitat de les relacions: l'equilibri entre el donar i el rebre, i l'ordre en les funcions relacionals (parentals, professionals, ...)

Hem parlat de la força destructiva de l'exclusió, i de l'energia positiva de la pertinença, voldria ara introduir un segon element de reflexió que té a veure amb el paper que juga en les relacions el binomi del donar i el rebre. Les relacions que ajuden a les persones a créixer, als infants a desenvolupar-se harmònicament, són aquelles que se sustenten en un equilibri adequat entre les parts d'aquest binomi. És obvi, en el cas dels nens a l'escola, i dels fills en les seves famílies, que els mestres, i els pares, donen, i els nens i els fills, reben, fet que s'ha de considerar d'una forma diferent entre els propis educadors, o entre la parella, i entre els uns i els altres, perquè en aquests casos la paritat obliga a l'equilibri.

En qualsevol cas, si hom fa una acció i després espera algun tipus de compensació, apareixerà un desequilibri que es manifestarà de formes diverses. Generalment el resultat serà que un se sentirà en deute, l'altre amb el dret de ser correspons i, a la fi, apareixeran sentiments contraposats en els que la culpa hi tindrà un paper protagonista, no desitjable per les complicacions que comportarà. I no solament la culpa, aquest tipus d'interaccions acaben generant un profund sentiment de víctimisme que actua com un caramel enverinat, perquè atorga un poder relacional al que el desenvolupa i, des d'aquest poder, paradoxalment, queda en desavantatge per a qualsevol acció de canvi.

Pot ser el cas d'un nen al que se li demana, se li exigeix, que aprengui just el que se li ha ensenyat amb tant d'esforç, no el que li interessa, o el d'un mestre que dedica molt temps al seu treball i després, subtilment o no, reclama als altres la mateixa entrega. També, el d'un equip de mestres que manifesta preocupar-se per les dificultats d'un infant determinat i considera que la seva família no mostra el mateix interès pel seu propi fill, o no segueix les directrius que li arriben des de l'escola, ... Estem parlant d'un desequilibri que, en tots els casos, genera malestar relacional perquè obliga a l'altre a fer quelcom que no està consensuat, compartit.

La resposta habitual a aquest tipus de situacions, a banda de que fàcilment generen culpabilitats i ressentiments, és, per una banda, la defensa a ultrança, és a dir, atacar per no sentir-se denigrat, i coneixem molt bé aquest tipus d'atacs per part dels infants que es manifesten d'una forma indisciplinada, o per part dels companys del claustre que s'oposen frontalment, sense prèvia reflexió, a qualsevol proposta, o per part de les famílies que ens vénen amb històries supèrflues actuades d'una forma desmesurada i punyent. Per una altra, una resposta d'inhibició que moltes vegades acaba amb una fugida, escenificada de formes diverses.

Voldria destacar un tercer aspecte que permet que les relacions flueixin: l'acceptació, i l'exercici just, en el seu cas, de les diferents funcions que assumeixen les persones en els diversos contextos en els que conviuen. Si no és així, si es produeixen confusions importants que es rigidifiquen en el temps, el teixit relacional queda profundament malmès. Podem posar algun exemple. Imaginem-nos un nen que és triangulat pels seus pares, que l'utilitzen per resoldre conflictes previs que com a parella no tenen resolts. El nen passa a ocupar una posició d'adult, com a interlocutor dels pares, i això, aparentment, li dona un gran poder, però també debilita el

¹ En el llibre "La felicidad dual", Guntar Weber (editorial Herder), s'il·lustra d'una forma força entenedora el que comporten els aspectes essencials de les constel·lacions familiars de Bert Hellinger. En algunes situacions, tal i com comentava en aquest paràgraf, no sempre serà suficient orientar-se en la direcció de la inclusió. Aquelles persones que se sentin atrapades en aquestes situacions, llegades del context familiar d'origen, necessitaran treballar-se aquests desequilibris relacionals d'una forma específica. A Barcelona, l'Institut Gestalt està fent un treball molt suggerent en aquest àmbit d'ajuda (www.insitutgestalt.com)

seu procés de creixement perquè ha d'ocupar-se d'assumptes que el depassen i no li corresponen.

El mateix passaria en el cas d'una classe, quan un mestre que, per les raons que sigui, delega la funció de lideratge en un infant, o en un grup d'infants; o en el cas d'un claustre, en el que l'equip directiu no assumeix la funció que li correspon, o en el que les persones del centre no li reconeixen aquesta funció, automàticament l'escola entra en conflicte, ... La qualitat de la relació, curiosament, no està barallada, sinó tot el contrari, necessita de la claredat i de l'acceptació dels diferents rangs contextuals en els que aquesta es dona, el contrari debilita i confon i, com a conseqüència lògica, impossibilita la qualitat i, en última instància, la pròpia capacitat de relacionar-se significativament.

Els ordres de l'amor i l'escolta

Hem vist, doncs, de quina manera les relacions entre les persones poden desenvolupar-se des de la significativitat i la qualitat: afavorint i tenint cura de la pertinença, és a dir, evitant l'exclusió; mantenint l'equilibri entre el donar i el rebre, és a dir, evitant passar factura per les accions realitzades, aparentment en benefici dels altres; i respectant, escrupolosament, els diferents rols i nivells relacionals, és a dir, evitant la confusió en els diferents contextos en els que convivim. Bert Hellinger parla d'aquestes tres condicions per al benestar relacional com dels "ordres de l'amor". És l'amor el que regeix l'energia positiva de totes aquestes dinàmiques i, curiosament, pot ser un amor arrogant², el que les dificulta i, fins i tot, les impossibilita.

Donar un lloc de respecte i dignitat a qualsevol persona, independentment de la seva edat i del seu estatus socio-econòmic, es tracta d'un bebè o d'un avi, d'un malalt o d'una persona sana, ..., és la garantia de que aquests ordres de l'amor actuen en benefici de qualsevol d'elles. La sintonia, la calma, la saviesa, el saber fer i la intuïció que emergeix en el marc d'aquest ordre, estable i equilibrat, afavoreixen el desenvolupament d'un conjunt d'actituds que van augmentant progressivament la capacitat de desenvolupar una millor qualitat relacional. L'escolta, sigui activa o diferida³, és l'eix vertebrador d'aquestes actituds.

Escotar no és sols estar atent al que ens arriba de l'altre, parant l'oïda, per dir-ho d'alguna manera, estant atent a les informacions, ni tampoc és, solament, desenvolupar la capacitat de posar-se en el lloc de l'altre, el que anomenem empatia, que de per sí ja és una gran conquesta; la veritable escolta és la que està plenament associada a la comprensió de la diversitat i també al respecte i a l'acceptació profunda de les conseqüències que sorgeixen en els contextos d'interacció en els que aquesta diversitat es fa palesa, que són, pràcticament, la major part dels contextos relacionals de la vida quotidiana de qualsevol persona.

L'equipatge relacional: una assegurança pel creixement personal

Tot això que estem parlant solament és possible si es donen dos pressupòsits que es complementen: la transformació dels protocols relacionals de poder⁴ en una actitud de reconeixement dels altres, juntament amb una sensibilitat aguda cap a la inclusió, i el convenciment de què, en cap cas, ningú és millor que l'altre, tot i que en moltes situacions d'interacció podem ser plenament conscients de les nostres bones qualitats i capacitats, i sense que aquest sentiment ens faci perdre de vista les nostres limitacions i necessitats. Al sentir-se més que l'altre es corre el risc de generar una comunicació extremadament excloent, encara que sigui d'una forma subtil⁵. Hem de dedicar energies en la direcció que ens permeti

² Generalment tenim la tendència d'idealitzar l'amor, i això és bo, però a vegades l'amor ens juga males passades perquè, i no es tracta d'un fet aïllat, en nom de l'amor hom pot fer coses que contradiuen força aquesta idealització. En "Los órdenes del amor" i "Lograr el amor en la pareja" (Herder), Bert Hellinger aborda aquest amor arrogant que s'atorga una funció que no li correspon.

³ Parlem d'escolta diferida quan ens adonem de que, en una situació d'interacció, no hem estat prou ajustats a l'altre, i aquesta consciència posterior ens atorga la possibilitat de reconduir, en una nova interacció, allò que no va poder-se portar a terme d'una forma coherent amb la nostra intenció inicial, en el marc de la comunicació i l'acompanyament.

⁴ En els temps en els que estava escrivint aquest document va quedar més que palès el fet de que quan no s'escolta, quan hom porta posada la directa intentant passar per damunt de qualsevol altre amb les pròpies idees i interessos, es tendeix a disfressar la realitat d'una forma compulsiva i la frontera amb la mentida i l'engany es traspassa amb una gran facilitat. Un llibre interessant per a reflexionar en aquesta direcció és "Idolatría del poder o reconocimiento", Ruth Schwarz (Grupo Editor Latinoamericano).

⁵ Rebeca Wild parla en el seu llibre "Calidad de vida" (editorial Herder), del llenguatge semisocialitzat, com aquell llenguatge que, més que cercar la comunicació, el que pretén és posar a prova l'altre, provocant-lo amb desconfirmacions, generant confusió i tensió en la relació, emmascarant les dificultats que hom té per posar-se en situació d'acompanyament i escolta.

entendre a l'altre des de la dimensió del seu context i de la seva realitat personal, amb una mirada sistèmica que ens ajudi a evitar els prejudicis que tan sovintegen en les situacions d'interacció: bons i dolents, víctimes i culpables, experts i incompetents, ...

Al voltant, i així mateix complementàriament a aquestes actituds, se n'erigeixen altres d'importants, algunes de les quals ja havia esmentat, com la de seguització, la de la claredat, i les de respecte i acceptació. N'afegiria dues que em semblen molt rellevants. Per una banda, la capacitat de que cadascú/na de nosaltres esdevingui, potencialment, un ésser d'acompanyament, amb la disponibilitat vers els altres que això comporta. En l'acompanyament hom evita d'una forma radical qualsevol tipus de prepotència, un sentiment que tan mal fa a les relacions.

Per una altra, la confiança. Els infants neixen amb una confiança absoluta de que trobaran en el seu context proper adults que els acolliran i els oferiran el millor de les seves possibilitats. Hem de mantenir viva aquesta confiança al llarg dels seus processos de creixement, i l'hem de viure en nosaltres de manera que ens permeti aprofitar, especialment en les circumstàncies més desfavorables, els bons recursos que hem anat adquirint amb el pas del temps, l'experiència i la reflexió. L'acompanyament i la confiança són dues actituds molt potents, no solament pels beneficis que aporten als contextos relacionals, sinó també perquè exerceixen un modelament molt significatiu en l'estil, en la forma com ens relacionem.

Gràcies a tots aquests elements, gràcies a l'estabilitat dels ordres de l'amor, gràcies a aquest desplegament d'actituds, de les que destaquem l'escolta, podem anar confegint un equipatge amb el que podrem viatjar per la complexitat de les relacions, fent d'aquest procés un art enfocat, fonamentalment, cap a tres àmbits: l'autonomia, la creativitat i la responsabilitat. La consolidació d'aquests tres àmbits confluirà en un procés de creixement personal extraordinàriament significatiu, independentment de l'edat. Si ens ho mirem des de la perspectiva dels infants, poder gaudir de la possibilitat d'experimentar d'una forma oberta en els seus contextos propers, sostinguts, seguitzats, emparats per l'evitació de la confusió, i per la qualitat de les relacions que en ells s'hi donen, fomentarà amb escreix la seva autonomia i propiciarà aquesta creativitat de la que parlem. Ambdós elements són condicions indispensables per a poder entrar, de mica en mica, però ja de ben petits, en l'esfera de la responsabilitat i, més endavant, en la del sentit.

Un equipatge que ens ha de servir per aquest meravellós camí del viure, que he intentat il·lustrar amb aquesta metàfora d'un hipotètic, i penso que possible, passeig per les relacions, l'amor i l'escolta. Fem d'aquest passeig un costum, un hàbit, i de la nostra vida un regal, agraint, a qui correspongui, haver-nos-el atorgat, i deixant, amb qui correspongui, també, allò amb el que hem carregat innecessàriament durant anys⁶. Nosaltres, i aquells que conviuen amb nosaltres, ho agraiem profundament.

Carles Parellada Enrich ICE UAB
(Carles.Parellada@uab.es)
Esparreguera, 16 de març del 2004

⁶ El treball amb les emocions adoptades i els ordres de l'amor que es du a terme en les constel·lacions familiars, posa en evidència aquestes càrregues i esclavituts. Al fer una constel·lació gairebé res canvia immediatament, però es genera una nova imatge de la pròpia realitat, que actua com un impuls que pot esdevenir una energia molt potent per al canvi.